

A szabványok és a formátumok jövője nincs elválaszthatatlanul összekötve, ugyanis a formátum csak eszköz, amely a technikai fejlődéssel együtt módosul. Minél intelligensebbek a gépek (és a rendszerek), minél inkább képesek az adatok felismerésére, annál kevésbé kell a formátumoknak strukturáltaknak lenniük. A szabványosítás ezzel szemben egy elméleti kutató tevékenység logikus eredménye, s a szabványok a közös munka által felvetett szinte minden kérdésre adott gyakorlati megoldást tartalmazzák.

A szabványosítás, éppúgy, mint az együttműködés, mind országos, mind nemzetközi szinten önkéntes tevékenység. Megvalósulása gyakran lassú és nehézkes, sokszor ütközik gyorsabb, könnyebb egyedi megoldásokkal, ezek alkalmazása azonban az együttműködésből való kizáródás veszélyével jár. A szabványosítás új irányait befolyásolja, hogy míg az információt nyomtatott dokumentumok tartalmazták, leírásuk szabványosítása a dokumentációs intézmények ügye volt, amióta viszont az információhordozók rendkívül különbözőkké váltak, a hordozókból eredeztetett szabványok inkább az előállítókat érintik: a könyvtáraknak ott kell érdekeiket érvényesíteni. Következtetésként elmondható, hogy a szabványok garantálják a közös tevékenység lehetőségét, és Európa már megalkotta szabványosítási szervezeteit. A könyvtáraknak be kell bizonyítaniuk, hogy élni tudnak az ezek által nyújtott, már a jövőt alakító lehetőségeikkel.

(Mohor Jenő)

KÖNYVTÁRAK ÉS TÁJÉKOZTATÁSI INTÉZMÉNYEK

Általános kérdések

92/036

Alternative libraries = Wilson Libr.Bull. 65.vol. 1991. 8.no. 27-49.p.

Alternatív könyvtárak. (Tematikus szám, 10 közlemény.)

Jövő könyvtára; Könyvtárpolitika; Közművelődési könyvtár

1991 április elsején a Molesworth Institute (Storrs, Connecticut) szimpóziumot rendezett ún. „alternatív könyvtárak”-ról – ennek dolgozatait adja közre a *Wilson Library Bulletin* jelen száma. A szimpózium arra kereste a választ, hogy merre tartanak a mai könyvtárak. A célt egy szokatlan módszerrel próbálta meg elérni: a felkért neves szerzőket arra kérték, hogy ismertessék: hogyan néznének ki a könyvtárak, ha más típusú intézmények (pl. áruházak) mintájára fejlődtek volna. A témát az hozta felszínre, hogy a mai könyvtári sajtó tele van egymással ellentmondó elképzelésekkel a jövő könyvtárát illetően. Az elképzelt könyvtárak ábrázolására két alapvető módszer alakult ki: a szerzők új szervezeti mintákat, illetve elképzelt „forgatókönyveket” adnak közre. A jelen szimpózium résztvevőitől is ezen módszerek követését kérték. Az eredmény – ha nem is jár konkrét tanulságokkal – garantálja, hogy az olvasók jól szórakozzanak.

Nemzeti könyvtárak

92/037

COMAN, Ruth: St Pancras: a focus for change at the British Library = *Aslib Proc.* 43.vol. 1991. 4.no. 143-151.p.

Az új épületbe való költözés megszervezése – döntő fordulat a British Library életében

Költözés; Munkaszervezés; Nemzeti könyvtár; Szakértő; Tervezés

A British Library a nyugati világ legnagyobb könyvtárainak egyike, számos régi és nagy hagyományú gyűjteményből alakult 17 évvel ezelőtt, így több, ma is jelentősen növekvő gyűjteménye van előregedett épületekben, külső raktárakban, állapotuk romlását gyorsító körülmények között. A szétszórtság költségessé és nehézkesé teszi a színvonalas szolgáltatást. Sok évvel ezelőtt született meg a terv a londoni referenz gyűjtemény egy helyre telepítésére, a London

központjában 400 millió fontos beruházással felépülő új St. Pancras épületben. Az építkezés első fázisa 1993-ban, a második 1996-ban fejeződik be. A teljes épület 13 szinten 112 ezer négyzetméter lesz, 11 olvasóteremmel, 1400 olvasó számára. Az állomány elhelyezésére 315 km zárt és 24 km szabadpalc szolgál. Kiállítóterem, könyvesbolt, előadóterem, nyitott tér, társalgók és étterem tartoznak még az épülethez. Összesen 1300 munkahelyet terveztek az állományvédelmi szempontokat maximálisan biztosító légkondicionált térbe. A dokumentumok szállítása mechanikus szállító rendszerrel történik.

A tervezés több évtizede alatt számos módosítással kellett szembenézni, minthogy időközben változások következtek be a célkitűzésben is. Az eredeti tervhez képest, amely szerint csak a British Museum könyvtárai költöztek volna az új épületbe, számos más gyűjteménynek és munkaterületnek is új helyre volt szüksége. Változott az épület elhelyezése is, e szerint kellett módosítani a terveket. Ugyanakkor a kormány 5-ről 2-re csökkentette az építkezés fázisait, szigorú pénzügyi korlátozások és a beépíthető terület csökkentése mellett. Ilyen körülmények között a könyvtárnak stratégiai döntéseket kellett hoznia, a legtapasztaltabb vezetők és néhány rangidős munkatárs bevonásával. A középvezetői réteg, amely 20 éven át gondozta a tervet, nemcsak elkötelezettje volt a megvalósításnak, hanem ragyogó elemző és politikai jártasságra is szert tett, ami alapvető segítséget nyújtott a ballépések elkerülésében.

A hosszú évek alatt a szervezeten belül változott a munka szelleme és filozófiája is, amit egyszerűen nevezhetünk kulturális változásnak. Az alulról építkezés módszere rengeteg részletinformáció felgyülemelését eredményezte anélkül, hogy világos, stratégiaileg helyes döntések születettek volna. Felismerték, hogy nincs más megoldás, mint külső tanácsadók alkalmazása. A felkért konzulens, Dr. Darnell két javaslata alapvetően megváltoztatta a további tervezési és vezetési stratégiát. Az első arra vonatkozott, hogy a könyvtár szervezeti felépítése és működése milyen legyen St. Pancrasban, a másik az állomány és a szolgáltatások áttelepítésének végrehajtására. Szükség volt egy teljesen új projekt-szervezet felállítására. Az egyszemélyes felelős a könyvtár főigazgatója, az egyes projektek élére igazgatókat neveztek ki, létrehoztak egy központi tervező csapatot és az igazgatók tanácsadó bizottságát.

Munkájuk során világossá vált, hogy nem tartható fenn az eltérő hagyományokat őrző, mereven elkülönülő szervezeti egységek és módszerek autonómítása.

A továbbiakban a szerző részletezi a projekt részfeladatait, majd megállapítja, hogy voltak alapvető problémák, amelyekkel a kezdeti tervezés nem számolt: a kulturális változás, az óriási és komplex vállalkozáshoz hiányoztak a speciális vezetési tapasztalatok a könyvtáron belül. A középvezetőkből választott munkavezetők túlterheltek voltak, a résztervek befejezésére szabott határidők túl szűkek. Elméletben minden résztervnek meg kellett volna valósulnia a következő megkezdése előtt, a valóságban ez kivitelezhetetlen volt a végső határidő betartásának szorításában.

Mindezekből meg kellett tanulni, hogy a kulturális változást világosan fel kell ismerni, s mivel ennek kezelése nehéz, nem szabad siettetni csak erős kézzel, munkamegosztással irányítani. A projektvezetés tapasztalatot és szakértelmet kíván. Ha ezek nem adóttak házon belül, kívülről is sikeresen be lehet hozni.

(Berke Barnabásné)

92/038

IGUMNOVA, N.P.: The Lenin State Library: the national library of the USSR = Alexandria. 3.vol. 1991. 2.no. 69-79.p.

Az Állami Lenin Könyvtár, a Szovjetunió nemzeti könyvtára

Állomány; Feladatkör; Könyvtártörténet -nemzeti; Működési feltételek; Nemzeti könyvtár; Távlati terv

Az Állami Lenin Könyvtár alapítványi pénzekből épült a 19. század közepén. Az 1917-es forradalom után jelentős mértékben kibővítették. Feladatait, helyzetét, politikáját és szervezeti alapjait egy 1984-es kormányzati törvény szabályozza.

Funkcióit illetően egyrészt a lakosság egészét kiszolgáló közművelődési könyvtár, másrészt a nemzeti retrospektív, tudományos és ajánló bibliográfiák központja. Gyűjteménye jelenleg kb. 40 millió kötet, de az állománygyarapítást újabban jelentősen mérsékeltek a gazdasági válság és a politikai változások miatt. Néhány költséges in-

tézményi, ill. magánkiadvány a jelenlegi kötelesempéldány rendszer keretein belül nem érkezik be, és a Lenin Könyvtár kevés pénzzel rendelkezik ahhoz, hogy külföldi dokumentumokat vásároljon. Állományvédelmi szempontból hátrányt jelent a helyhiány, és a gyenge konzerválási lehetőségek is akadályozzák az ilyen irányú munkát. A könyvtár használata jelentős, évente kb. 2,6 millióan látogatják, s 30 millió kötetet kölcsönöznek. A régebben zárt anyagok katalógusát nemrégiben egyesítették a nyilvános katalógusokkal, s most már ezek az anyagok is hozzáférhetők. A 2010-ig terjedő időszakot felölelő hosszútávú terv a funkciókat két csoportba sorolja, úgy mint fő funkciók, amelyek a könyvtár társadalmi feladataival kapcsolatosak, és kiegészítő funkciók, amelyek a fejlesztés bizonyos szintjein esetenként jelentkeznek. Fontos feladata a Lenin Könyvtárnak a kormányzervek, a Könyvmúzeum és a Központi Tudományos-Katonai Könyvtár szakmai információkkal való ellátása. Tevékenysége nincs földrajzilag vagy ágazatilag behatárolva, s így össz-szövetségi nemzeti könyvtárnak tekinthető, amely az egyes köztársaságok nemzeti könyvtáraival együtt alkotja az ország nemzeti könyvtárainak rendszerét.

(Autoref.)

92/039

FOULDS, M.S. – FOULDS, L.R.: National libraries of Australia and New Zealand: A critical comparison = N.Z.Libr. 46.vol. 1991. 10.no. 20-24.p. Bibliogr.

Ausztrália és Új-Zéland nemzeti könyvtárainak kritikai összehasonlítása

Nemzeti könyvtár; Összehasonlító könyvtártudomány

Ausztrália és Új-Zéland történeti fejlődése hasonló: mindkét ország brit gyarmat volt, tagja a Brit Nemzetközösségnek. Mindkét országban brit típusú parlamenti demokrácia működik, hasonló a kulturális örökség is. Lényegi különbség viszont, hogy míg Ausztrália mint erős ipari ország egyre függetlenebbé válik az anyanemzettől, addig Új-Zéland mezőgazdasági ország, amely szoros gazdasági és társadalmi kapcsolatokat tart fenn az Egyesült Királysággal. Az ausztrál

könyvtári rendszer alapvető komponensei a canberrai Ausztrál Nemzeti Könyvtár, a hat tartományi könyvtár, valamint a helyi közművelődési, szak-, egyetemi és iskolai könyvtárak. Az Ausztrál Nemzeti Könyvtár előzménye az 1923-ban alakult Nemzetközösségi Parlamenti Könyvtár, amelynek részlegeként működött az Országos Levéltár is. 1960-ban váltak külön, ekkor jött létre a Nemzeti Könyvtár és az Országos Levéltár.

A wellingtoni Új-zélandi Nemzeti Könyvtár 1965-ben jött létre a Nemzetgyűlési Könyvtár (General Assembly Library), az Alexander Turnbull Könyvtár és a Nemzeti Könyvtári Szolgáltatás (National Library Service) összevonásával.

1988-ban az Ausztrál Nemzeti Könyvtár költségvetése 21 millió USD, az új-zélandié pedig 12 millió USD, a munkatársak létszáma pedig 616, ill. 460. Mindkét nemzeti könyvtár a könyvtárközi kölcsönzés országos központja, a CIP, az ISBN, az ISSN nemzeti központja, a nemzeti bibliográfia, a központi katalógusok gondozója, valamint az országos könyvtárpolitika irányítója.

A 70-es években az Ausztrál Nemzeti Könyvtárnak kulcsszerepe volt a MEDLINE, az AUSINET és az ABN (Australian Bibliographic Network = Ausztrál Bibliográfiai Hálózat) létrehozásában. Az ABN katalogizálási adatokat és termékeket szolgáltat. Tagjait arra ösztönzi, hogy adatokat szolgáltatassanak a Nemzeti Bibliográfiai Adtbázisnak. 1987-ben az ABN 877 tagja közül 300 vett részt az adatbázisban, amelynek akkor 5,3 millió rekordja volt.

Az Új-zélandi Bibliográfiai Hálózat (New Zealand Bibliographic Network, NZBN) 1982-ben jött létre, az ABN-hez hasonló sikerrel működik. Az AUSINET párja, a KIWINET pedig 1988-ban alakult. Jelenleg három online adatbázist tartalmaz, a KIWINET lelőhely-jegyzékét (a könyvtárközi kölcsönzéshez), az Index New Zealand-et (a periodikus reportok és konferenciaelőadások indexét) és a Newindexet (üzleti és ipari jellegű sajtóhírek).

A könyvtárközi kölcsönzési szolgáltatások a fax, a gépesítés és az elektronikus posta bevezetésével az utóbbi időben sokat fejlődtek. Új-Zélandon ezen a területen decentralizálódás figyelhető meg: bármely könyvtár megveheti a központi katalógust mikrofilmlapon.

Mindkét könyvtár elkötelezte magát a kurrens és a retrospektív nemzeti bibliográfiák előállítására mellett. Már megtörtént az ABN-rekordoknak az Ausztrál Nemzeti Bibliográfiába való bevitele. A

retrospektív bibliográfia (ANB 1910-1950) 1988-ban jelent meg, hézagpótló publikációként. Új-Zéland bibliográfiája (1960-ig) 1980-ban jelent meg.

Az Ausztrál Nemzeti Könyvtár 1968-ban új épületbe költözött, ezt 1980-ban kibővítették. Így a mostani alapterülete 45 ezer m². Központi számítógéptermetű tűz rongálta meg, így a gépeket ideiglenesen másutt helyezték el. Körülményei lehetővé teszik, hogy hatékonyabban érvényesítse vezető szerepét az ausztrál könyvtári rendszer irányításában.

Az Új-zélandi Nemzeti Könyvtár különböző helyeken fekvő, rendkívül rossz állapotú épületekben volt elhelyezve. Új székhelye 1987-ben készült el, így lehetőség nyílt számára, hogy szolgáltatásait bővítse és javítsa.

Ausztráliában több egyetemen és főiskolán is folyik könyvtárosképzés. Lehetőség van a legkülönbözőbb diplomák és tudományos fokozatok elnyerésére. Új-Zélandon egyedül a wellingtoni Victoria Egyetem ad posztgraduális képzést, de a nagydoktori fokozat elnyerése még nem lehetséges.

Ami a mikrofilmezést illeti, az Ausztrál Nemzeti Könyvtár jelenleg a Nagy-Britanniában őrzött ausztrál anyagok mikrofilmezését végzi, az Új-zélandi Nemzeti Könyvtárban pedig az új-zélandi hírlapok mikrofilmre vitele folyik.

A gyűjtemények tekintetében az Ausztrál Nemzeti Könyvtár lényegesen nemzetközibbnek tűnik, mint az új-zélandi. Mivel a helyi anyagokra vonatkozóan a tartományi könyvtáraknak kötelező példány előjoguk van, így ezek a nemzeti könyvtárból hiányoznak, amely ezért inkább jelentős ausztrál személyiségek és események anyagának gyűjtésére koncentrálnak. A wellingtoni könyvtár sokkal inkább a helyi anyagok gyűjtésére összpontosít. A jövő a két könyvtár szélesebb együttműködését ígéri és igényli, mert csak így tölthetik be vezető szerepüket Óceánia térségében. (Kürti Lászlóné)

92/040

JAUSLIN, Jean-Frédéric: L'avenir de la Bibliothèque nationale suisse = ARBIDO-R. 6.vol. 1991. 2.no. 25-29.p.

Res. német és olasz nyelven.

A svájci nemzeti könyvtár jövője

Fejlesztési terv; Nemzeti könyvtár

A svájci nemzeti könyvtár átalakítás alatt van. Vezetősége felhatalmazást kapott, hogy új arculatot adjon az intézménynek, és tegyen konkrét javaslatokat az átszervezésre. 1990 ősze óta egy vegyes szakmai összetételű munkacsoport dolgozik a projekten. E munkacsoport 1991 áprilisában egy átfogó tervezetet nyújtott be a svájci szövetségi tanácsnak, és jelenleg arra készül, hogy – egyrészt – javaslatot terjesszen a szövetségi kamarák elé, másrészt, hogy a konkrét megoldásokat értékelje.

(Autoref.)

92/041

LANDWEHRMEYER, Richard: Deutsch-deutsche Begegnungen = Mitt.SBPK. 22.Jg. 1990. 1.no. 1-5.p.

A Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz (Berlin) sorsa a német egyesítés után

Nemzeti könyvtár

A Porosz Állami Könyvtár (Staatsbibliothek Preussischer Kulturbesitz) 1989 novemberében egy csapásra más könyvtárrá változott. Nyugat-Berlin széléről az egyesített Berlin központjába került, gyalogosan is csak 20 percnyire a másik Állami Könyvtártól (Deutsche Staatsbibliothek Unter den Linden). Olvasótábora 14 ezerrel növekedett; az új olvasók 80%-a a korábbi Kelet-Berlinből, 20%-a a volt NDK más területéről jött. A kölcsönzések száma 50%-kal emelkedett, az olvasótermeket naponta átlag 2 ezren veszik igénybe (korábban 1200-an; az 1945 előtti német irodalom általában csak helyben használható). A korábbi 400 ülőhely szűknek bizonyult, ezért ideiglenesen az előcsarnokba is olvasóasztalokat helyeztek, jelenleg 650 ülőhellyel rendelkeznek – nem számítva a lépcsőfokokat. Az érdeklődés egyrészt a legújabb irodalomra irányul – gazdaság, technika, orvostudomány, jog stb. – másrészt az 1945 előtti művekre.

Mindez az olvasószolgálat jónéhány területén a munkatársak túlterhelésével jár és sok gyakorlati problémát okoz (pl. a ruhatárak telítettség stb.). Súlyosabbak az elvi kérdések: Az új olva-

sók nem zavarják-e a régieket? A tömeges igénybevétel nem akadályozza-e az egyéni igények kielégítését? Fenntartható-e a könyvtár szabad használatának régi elve, vagy el kell különíteni azokat, akiknek munkájához valóban nélkülözhetetlen a Porosz Állami Könyvtár állománya azoktól, akik az intézményt csak kellemes munkakörük miatt keresik fel? Alkalmazkodják-e a szerzeményezés az új igényekhez? Meg kell-e változtatni a könyvtár arculatát és jellegét?

Az utóbbi kérdésre határozott *nem* a válasz. Az Állami Könyvtár feladata, hogy a tudományos használóknak differenciált és sokoldalú használatot biztosítson, és nem az, amit a közkönyvtárak az alapellátás keretében nyújtanak.

Ebben a kiélezett helyzetben különösen fontos a két berlini állami könyvtár együttműködése. Mindkét könyvtárnak azonos a fenntartója, ez a tény már önmagában is megköveteli az egyérelmű feladatmegosztást. Munkacímként javasolt közös elnevezésük: „Berlini Egyesült Állami Könyvtárak”. Ez a név kifejezi, hogy közös történelmi gyökerekből fakadó új egységről van szó, de ez az egység a kényszerítő körülmények miatt még sokáig két „reálisan létező” házban fog megvalósulni.

Az együttműködés kérdéseinek tisztázásán túl sürgős szükség lenne az állami könyvtári funkciók új meghatározására a német könyvtárügy egészére, a közép- és északnémet régióra valamint Berlinre vonatkoztatva.

(Katsányi Sándor)

92/042

WESTRA, P.E. – ZAAIMAN, R.B.: The two national libraries of South Africa = Alexandria. 3.vol. 1991. 2.no. 101-119.p. Bibliogr. 11 tétel.

Dél-Afrika két nemzeti könyvtára

Feladatkör; Könyvtártörténet -nemzeti; Nemzeti könyvtár; Statisztika [forma]

Dél-Afrikában két nemzeti könyvtár van: az 1818-ban alapított South African Library, Fokvárosban, és az 1887-ben alapított State Library, Pretóriában. A South African Library fő feladatai a következők: a kötelempéldányok és a ritka könyvek megőrzése, országos szintű referenzszolgálat és retrospektív bibliográfiák összeállítá-

sa. A State Library országos bibliográfiai szolgáltatásokat nyújt, koordinálja a dél-afrikai könyvtárak bibliográfiai tevékenységét, állománya inkább használatra, mint megőrzésre szolgál. Mindkét könyvtárnak feladata a patriotikaanyag teljességre törekvő gyűjtése. Az ország társadalmi és politikai fejleményei megkövetelik, hogy mindkét nemzeti könyvtár gondolja át a jövőbeli szerepét. Csak akkor fognak anyagi támogatást kapni, ha jelentős mértékben hozzájárulnak az új Dél-Afrika fejlődéséhez.

(Autoref. alapján)

Egyetemi és felsőoktatási könyvtárak

92/043

VRABLICOVÁ, Dagmar: O usmerrňovaní vysokoškolských knižnic = Čítatel'. 40.roč. 1991. 4.no. 130-131.p.

A felsőoktatási könyvtárak orientálása

Felsőoktatási könyvtár; Módszertani munka

1990. július 1-vel lépett életbe az új felsőoktatási törvény. Noha benne kimondottan nincs szó a felsőoktatási könyvtárakról, a törvény céljai és követelményrendszere nyomán nem nehéz megjósolni: e könyvtárakra igényesebb szerepkör vár. Az sem kétséges, hogy a felsőoktatási intézmények önállóságának körülményei közepette a továbbiakban nem lehet e könyvtárak összefogásán, módszertani orientálásán úgy munkálkodni, ahogy korábban. (A máig hatályban lévő jogszabályok a módszertani orientálást a Szlovák Pedagógiai Könyvtárra bízták.)

Más kérdés, hogy a felsőoktatási törvény egy sor bejáratott koordinációs-kooperációs folyamatban töreseként idézett elő. Így pl. az állománygyarapításra fordítható összegek központi elosztásának megszüntése sem 1991-re, sem 1992-re nézve nem hozta jobb helyzetbe a külföldi dokumentumok, főként a folyóiratok beszerzését. Sőt. Egyebek mellett ez is arra készítette a könyvtárakat, hogy a Szlovák Pedagógiai Könyvtárral megállapodjanak az újfajta koordinációban és kooperációban, mégpedig önkéntes alapon.

Ez a módszertani ösztönzés a jövőben a következőkre fog kiterjedni: 1. a koncepciókészítő és elméleti-alkalmazói tevékenységre, 2. a módszertani tanácsadásra, 3. a szolgáltatásközvetítésre, 4. a koordinációra, 5. a képzési-továbbképzési tevékenységre, 6. a felsőoktatási könyvtári dokumentálásra és archiválásra. Ez az újfajta szerepkör azt is megköveteli, hogy a Szlovák Pedagógiai Könyvtáron belül a módszertani részleg következetesebben integrálódjék be a könyvtár többi szervezeti egységeibe, minthogy e megújított tevékenységben szükségképpen több lesz a speciális hozzáértést kívánó szakmai elem. Az 1991-re szóló tervek részben a helyzetfelmérő vizsgálatokat, részben a koncepcióelőkészítést helyezik előtérbe.

(Futala Tibor)

Lásd még 3, 75, 77, 82, 109

Közművelődési könyvtárak

92/044

OUŘADNIKOVA, Květa: Zpráva o veřejných knihovnách = Čtenár. 43.roč. 1991. 4.no. 136-137.p.

Jelentés a nyilvános könyvtárakról

Közművelődési könyvtár

Csehországban a nyilvános (közművelődési) könyvtárak rendkívül nehéz helyzetbe kerültek. A Kelet-Csehországból származó tapasztalatok a könyvtárak majdnem teljes védtelenségéről szólnak. Az önkormányzatok róluk, de nélkülük szoktak dönteni. Még jó, ha ezek a döntések csak a szolgáltatások szűkítésével járnak, s nem pedig a könyvtár bezárásával, a könyvtárosok elbocsátásával. Ez a hullám már-már a járási könyvtárakat is elérte. Divat a kulturális intézmények összevonása, holott a megbukott rendszer összevonási akciói sorra-rendre kudarcra végződtek. A nagyobb települések könyvtárai kivonják magukat az ellátási rendszerekből, a településközponti könyvtárak rendszere szétesőben van.

A privatizálással függ össze, hogy a könyvtárak elhelyezése is az ellehetetlenülés szélén áll:

az újonnan követelt lakbérek csillagászati számok. E tekintetben valamiféle központi instrukcióra lenne szükség, amely – úgy-ahogy – a bérelő (könyvtári) és a bérbeadó felet egyaránt kielégítené.

Az ún. állami tudományos könyvtárak – lényegében regionális központok – módszertani munkája meggyengült, illetve visszavonult a közvetlen segítettől-szerepléstől. A könyvtárosok emiatt szinte védtelenül állnak a fenyegető veszélyekkel szemben. Szükség volna arra is, hogy – pl. az Állami Könyvtár vezetésével – akció indulna a közvélemény közömbösségének feloldására és a könyvtárak védelmére való felsorakozására.

Az új körülményekhez való igazodás nagy erőfeszítéseket kíván maguktól a könyvtárosoktól is. Szakmai etikai kérdés, hogy ezeket a készségeket valahogyan kifejlesszék magukban. Különben a könyvtárak nagyon rossz éveknek néznek elébe.

(Futala Tibor)

92/045

HERSKOVITZ, Sara – METZER, Dalya – SHOHAM, Snunith: Development of spatial structure of libraries: the case of Tel Aviv = Libri. 41.vol. 1991. 2.no. 121-131.p. Bibliogr.

Res. angol nyelven

A városi könyvtári hálózat térbeli kialakítása: Tel Aviv példája

Hátrányos társadalmi helyzetű olvasó; Könyvtári hálózat; Könyvtártelepítés; Városi könyvtár

A cikk ismerteti a tel-avivi közkönyvtári rendszer térbeli szerkezetének fejlődését a kezdetektől napjainkig. Összehasonlítja a rendszer könyvtárainak és a lakosság számának a városon belüli megoszlását 1960 és 1980 között. Az derül ki, hogy a könyvtárakkal való ellátottságban jelentős különbség van a város északi és déli területei között, ami a városi önkormányzat „pozitív diszkriminációjának” az eredménye: a déli, szociális-gazdasági szempontból gyengébb területekre lényegesen több könyvtárat telepítettek.

(Autoref.)

92/046

NOLTE, Adrian: Paderborn: Die Bibliothek für den Computer = Buch Bibl. 43.Jg. 1991. 5.no. 443-447.p.

Res. angol nyelven

Paderborn: egy számítástechnikai szakirodalmat és termékeket szolgáltató városi könyvtár

Helyi hálózat; Kisszámítógép; Különgyűjtemény-számítástechnikai; Szoftver; Városi könyvtár

Paderborn a számítógépipar, a számítástechnikai képzés és kutatás egyik központja. A városi könyvtárnak a számítástechnika kiemelt gyűjtési területe, 1986 óta kölcsönzi is a diszketteket tartalmazó könyveket.

1990 augusztusában a városi könyvtár két részlegre, a gyermekkönyvtár és a számítástechnikai részleg új épületbe költözött. Egy szakterület anyagának elhelyezése külön épületben sok tekintetben kísérletnek számított. A tapasztalatok szerint pozitív hatással volt a használatra: új, differenciált igényekkel jelentkező használókat vonzott; nyitás óta megduplázódott a beiratkozók száma; 10%-kal megnőtt az aktív használók aránya; a szakirodalom 75%-a, a szoftverek 90%-a általában kölcsönzésben van.

A gyűjtés alsó határát a játékprogramok jelentik (ezeket nem szerzik be), felső határát pedig a nagy programcsomagok (dBase, Word – ezeket beszerzik, de csak helybeni használatra).

A részlegben következetesen alkalmazták a hármas tagolású könyvtári modellt. A közeli övezetben vannak a szoftverek, könyvek és videók, érdeklődési körök szerint elrendezve; a középső övezetben van a szisztematikusan elrendezett szakirodalom; a távoli övezetben van a raktár. – Aki elfárad, a kávézóban 2000 bestseller és zsebkönyv közül válogathat.

A közeli övezetben öt (különböző típusú) számítógépes munkahely áll a használók rendelkezésére, plusz három nyomtató, két lézernyomtató, egy szkennel, egy CD-ROM-meghajtó. Előzetes bejelentkezés szükséges, minimális térítést kell fizetni. (A szoftver kölcsönzéséért pl. 1-10 márkát.)

A szoftvereket Müller és Lehmann szakvéleménye alapján, azt kényszerűen betartva (ezzel

együtt, úgy érzik, némileg saját kockázatukra) kölcsönzik. A kiadott és visszavett diszketteket szűrőpróbaszerűen ellenőrzik a funkciók és a vírusok szempontjából. A vírus-tesztprogramokat ingyenesen a használók haza is vihetik.

A könyvtárosok luxus színvonalú gépi ellátottsága irigylésre méltó: 13 nagyszámítógépi terminál, 5 személyi számítógép, 4 CD-ROM-meghajtó, 6 nyomtató áll rendelkezésükre.

A kísérletet 1993 januárjában értékeli majd, a jelentést a Buch Bibl. publikálni fogja. Arról még nincs döntés, hogy a DBI felveszi-e ezt a kísérletet programjai közé. A város viszont már pótlólagos pénzt bocsátott a könyvtár rendelkezésre gyarapításra és létszámbővítésre (amire a prézens használattal járó tanácsadás miatt van szükség).

(Hegyközi Ilona)

Lásd még 23, 36, 47, 72

Tudományos- és szakkönyvtárak

92/047

DELIN, Peter – MÜLLER-SCHÜSSLER, Ursula: AGB 1995 – Mut zur Wende = Buch Bibl. 43.Jg. 1991. 5.no. 436-442.p.

Res. angol nyelven

Milyen lesz az Amerika-Gedenkbibliothek 1995-re?

Általános tudományos könyvtár; Fejlesztési terv; Városi könyvtár

Az Amerikai Emlékkönyvtár (Amerika-Gedenkbibliothek, AGB), amely a berlini közkönyvtárak egyike, bővítésre szorul, aminek okai a következők: a helyhiány, a német egyesítés utáni fokozott igénybevétel, az elektronikus információhordozók integrálásának szükségessége az állományba. A tervek szerint legkorábban 1995-ben nyílik meg az új könyvtárrész.

A cikk szerzői a könyvtári szakmai program kidolgozói (a rezümében realizisztikus utópiának nevezik elképzeléseiket). A könyvtár tervezésének kiinduló adatai: jelenleg 2,2 millió márkás

gyarapítási keret, 140 ezer kötetes szabadpolcos állomány, évi 1,6 millió kölcsönzés. A jövőben tízezer négyzetméteren 3 milliós költségvetésből 450 ezer kötetet helyeznek el szabadpolcon, 7-8000 kötetes állomány létesül -nem nyomtatott dokumentumokból.

A jól felszerelt gyorstájékoztató pont már a bejáratnál jelzi majd a könyvtár újfajta szolgáltatási stratégiáját. A kölcsönzési nyilvántartás oldalt, nem központi helyen lesz. Évente 4 millió kölcsönzésre számítanak. A biztonsági pont a bejáratnál van (a szokásoktól eltérően mögötte van a hírlapolvasó, a kiállítási és rendezvényekre szolgáló helyiségek). Aki ott áthaladt, további korlátozások nélkül használhatja az egész könyvtárat.

A könyvtár öt kisebb, áttekinthető, 30-35 ezer kötetes minikönyvtárra tagolódik. Az egyes szakterületek részlegei mindig nyújtanak valamit a laikusok számára is, pl. a földrajz esetében utazási, a műszaki területen fogyasztóknak szóló tanácsokat.

A nagy érdeklődésre való tekintettel külön számítástechnikai részleg lesz, 20 mikroszámítógéppel, amelyeken 2-300, keménylemezen tárolt szoftverprogram szabadon kipróbálható lesz. – A művészeti és zenei részleg anyaga: művészeti dokumentáció videokazettán, videoművészet, klasszikus filmek prézens állománya lézerlemezen és videokazettán. Mindehhez nagyképernyős készülékek állnak majd rendelkezésre. A gyűjtemény magja a múzeumok által kiadott interaktív lézer-képlemezek gyűjteménye lesz. Az audio-bárban kényelmes fotelokban 10 ezer kompakt lemezt lehet helyben használni. – Az irodalmi részlegben az országok és korok szerint felállított állományrész mellett lesz egy betűrendben elhelyezett népszerű állományrész is. Az állomány további része: írói portrék videofelvételen, felolvasások hangfelvételen, hangos könyvek, irodalmi művek megfilmesítései, sajtókivágatok.

Minden szakterület három zónára oszlik, világos térbeli tagolással: nyugodt olvasási zónára, szabadpolcos állományra és a médiazónára. Ez utóbbi az alapterület egyharmadát foglalja el; speciális statikai, világítási és szellőzési megoldásokat alkalmaznak majd. Az információs zónák egymáshoz csatlakoznak, lesz központi tanácsadó pont, a keresésre, másolásra, leírásra, interaktív keresésre, az audiovizuális dokumentumok használatára kisebb részlegeket különítettek el.

A bejáratnál helyezik el a kikapcsolódásra, az aktuális tájékozódásra szolgáló helyiségeket. Az

újdonságokat a lapok recenzióinak megjelenését követő napon kiállítják. Tévéadások felvételei itt megtekinthetők lesznek. A városi információs iroda terveket, szakvéleményeket stb. bocsát rendelkezésre.

A bejárat felett elhelyezett gyermekkönyvtár akkor is nyitva tarthat, ha az egyéb részlegek zárva vannak. Angol mintára, akusztikusan szigetelve külön tinédzserkönyvtár létesül a 13 évesnél idősebbek számára.

1990 decemberéig ezt a modellt képviselte a berlini kulturális kormányzat és az AGB igazgatósága. Azóta jelentős mértékben revideálták, mindenekelőtt a gépi információhordozókra vonatkozó koncepciót.

(Hegyközi Ilona)

Lásd még 91

Gyermek- és ifjúsági könyvtárak

92/048

GREES, Angela: Erlebnisraum Kinderbibliothek. Medienpädagogisch orientierte Arbeit mit kleinen Kindern = Buch Bibl. 43.Jg. 1991. 6/7.no. 550-558.p. Bibliogr.

Res. angol nyelven

A gyermekkönyvtár mint élmények színtere. Médiapedagógiai munka kisgyermekkel (2-3, ill. 6-7 évesekkel)

Eszttétikai nevelés; Gyermekkönyvtár; Olvasásra nevelés; Rendezvény

A gyermekkönyvtárosok gyakran úgy érzik, hogy a médiapiac (és a média-társadalom) már-már a létüket veszélyezteti. Intézményüket nem a gyerekek kommunikációs központjának és találkozóhelyének tekintik, hanem menedékhelynek a valóság problémái elől. Az óvodáskorú gyerekekben – ha egyáltalán foglalkoznak velük – csak a jövő lehetséges olvasóját látják, pedig az lenne a feladatuk, hogy a gyermekkönyvtár élményadó környezetét felhasználva a legkisebbeket is elvezessék játékos módszerekkel a médiák kreatív használatához.

Módszerek a legkisebbek aktivizálására:

- *A gyermekek média-élményeinek elmesélése – eljátszatása.* – „Hétfői probléma” néven ismert jelenség: a gyerekek egymás között a hétvégén otthon látott filmekről kommunikálnak, azok egyes jeleneteit játsszák el. A médiapedagógus számára ez hasznos lehetőség, hogy az életkori sajátosságoknak megfelelő eszközökkel kreatívan felhasználja a gyermekekben élő élményközlési vágyat.

- *Játékszerek.* – A médiapedagógus a játékon keresztül kedvező lehetőséget kap a gyerekekkel való kommunikációhoz. Ehhez az szükséges, hogy a gyerekek számára a könyvtár vonzóan gazdag játékvilágot jelentsen.

- *Zene, mozgás, tánc.* – Legyen a könyvtárban elkülönített tér, ahol a gyerekek gátlástalanul mozoghatnak, legyenek benne egyszerű hangszerek (cintányér, síp, csengő, kerékpárcsengő) és magnetofonok (ezeket a gyerekek maguk is kezelhetik).

- *Gyurmázás, festés, barkácsolás.* – A könyvtárban állandóan álljon rendelkezésre erre a célra egy munkaasztal (festőállvány) makulátúrapapírral. Nem a kész mű a fontos, hanem a kedvvel végzett alkotómunka.

- *Ismerkedés a hardverekkel.* – Egyszerű, a gyerekek számára is érthető eszközökből kell kiindulni: fényképezőgép (esetleg polaroidkamera, a felvétel és az előhívás közötti idő lerövidítésére); magnetofon, melynek segítségével a legkisebbek is megismerik saját hangjuk visszahallgatása révén a felvétel-visszajátszás kettősségét; hangosított állóképvetítés, a diavetítő segítségével fény- és árnyjátékok stb. További lépés: a kép megjelenése a képernyőn, a kép változásainak bemutatása. A gyerekek az optikai eszközökkel játszva és konstruálva ismerkednek meg a médiák alapvető jellegzetességeivel.

(Katsányi Sándor)

Egyéb könyvtárak és tájékoztatási intézmények

92/049

HARTNOLL, Gillian: The British Film Institute = Cat.Ind. 100.no. 1991. 6-7.p.

A Brit Film Intézet

Tájékoztatási intézmény -filmművészeti

A Brit Filmintézet (British Film Institute, BFI), amelyet 1933-ban alapítottak, több intézményt foglal magába, és kiterjedt filmkészítő és szervező tevékenységet folytat. Minden filmmel, tv-vel és videóval kapcsolatos információt gyűjt, és számos kiadványa útján terjeszt is (pl. Brit nemzeti film- és videokatalógus, egyes állományrészeinek nyomtatott katalógusai stb). A tájékoztató munka alapjául a SIFT (Summary of Information on Film and Television) nevű adatbázis szolgál, melyet egy VAX 4000 típusú számítógépen az ADABAS adatbáziskezelő szoftver segítségével használnak. Az adatbázis ma mintegy 400 ezer műsorcímet tart nyilván 1896-tól kezdve, ezen kívül személyi és intézményi adatokat, eseményeket, djakról szóló információkat stb. is tartalmaz.

Az adatbázis kialakítása a nemzeti film- és videokatalógusnak, a BFI állományának és egy 800 ezer tételes dokumentációs anyagnak a gépre vitelével kezdődött. Még ma is tart a névformák egységesítése és az azonos nevéek kiszűrésének a munkája. A jövő feladata a tárgyszavas keresés megoldása, ma még csak a címek szavaival és ETO-jelzetekkel lehet keresni az adatbázisban. A hozzáférés megkönnyítésére a CD-ROM-on való terjesztést fontolgatják. Szeretnének még szorosabban együttműködni a Mechanikus Szerzői Jogvédelmi Társasággal (Mechanical Copyright Protection Society, MCPS), amely a Nemzeti Hangarchívummal (National Sound Archive, NSA) közösen kifejlesztett nemzeti diszkográfia előállítására a BFI-hez hasonló rendszert alakított ki. Közösen szeretnének egymással teljesen kompatibilis CD-ROM-okat előállítani, többnyelvű használói interfésszel.

Már tervezik az elektronikus publikációk új generációját, mely a szöveges adatokon kívül hangot és képet is fog tartalmazni. Az adatbázis továbbfejlesztésében számítanak a társintézmények együttműködésére, és közös munkát igényel a tárgyszórendszer kialakítása is.

(Kaposváriné Dányi Éva)

92/050

KOHL, Ernst: The challenge of change in Eastern Europe to the parliamentary libraries of the West = IFLA J. 17.vol. 1991. 2.no. 128-134.p.

Res. francia, német és spanyol nyelven.

A kelet-európai változások következményei a Nyugat parlamenti könyvtárainak szempontjából

Fordítását lásd: KF 1991/1. p. 59-61.

Könyvtárpolitika; Országgyűlési könyvtár; Támogatás - más országok

A Közép- és Kelet-Európai változások egyik közös jellemzője, hogy a lakosság nagyobb szerepet kívánt és kapott az illető országok sorsára vonatkozó döntésekben. A képviselők ezért egyre inkább nyugati kollégáik helyzetében találják magukat, s ezért a Közép- és Kelet-Európai országgyűlési könyvtáraknak is egyre inkább alkalmazniuk kell a nyugati parlamenti könyvtárakban meghonosodott elveket és technikákat. Az utóbbiaknak be kell látniuk, hogy kötelességük a segítségnyújtás – mind a rövid távú „elsősegély”, mind a hosszú távú fejlesztési programok terén. A cikk felsorolja és kommentálja az ehhez szükséges lépéseket. Mondanivalóját a szerző a nyugatnémet és más nyugati parlamentekben szerzett tapasztalataira építi.

(Autoref. alapján)

MUNKAFOLYAMATOK ÉS SZOLGÁLTATÁSOK

Állomány, állományalakítás

92/051

RAIVIO, Jouko: Kenen arvoilla hankit? = Kirjasto-lehti. 84.vuo. 1991. 4.no. 136-137.p.

Res. angol nyelven

Állománygyarapítás – de kinek?

Állománygyarapítás; Igény

A recesszió idején csökkennek a gyarapítási keretek, jobban meg kell gondolnunk, mire adjuk ki a pénzünket. Nemcsak a könyvtárosoknak kell ismerniük a helyzetet, hanem a többi érdekeltnek is; reméljük, hogy mind olvasóink, mind a könyvtári és kulturális ügyekkel foglalkozó irányító testületek tagjai több figyelmet szentelnek a könyvtárak gyarapítási elveinek.

Bizonyos „márkák” divatba jönnek, s ez a könyvekre is érvényes. A bestsellerek általában a szerzők szűk köréhez kapcsolódnak, s ez a könyvtárosok szerint eltorzítja a gyarapítási politikát. De az az igazság, hogy a minőségi irodalmat is a divatos márkák fényjelzik. A szórakoztató irodalomban a bestseller-lista és a reklámkampány adja a rangot, a minőségi irodalomban viszont az az elit osztogatja, amely a kultúra terén az anyagi és intézményi hatalommal rendelkezik; hatalmát saját tv-programjai, újságrovatai, irodalmi és művészeti díjai útján gyakorolja.

A szórakoztatás lebecsülése világosan megmutatkozik, ha olvasóink olyasmit kérnek, ami saját könyvtárunkban nincs meg. A könyvtárközi kölcsönzési részleg – a könyvtári demokráciának és a korszerű hálózatszervezésnek ez a szimbóluma – nagyon ritkán kölcsönöz lektúrt, kivéve ha tudományos kutatómunka céljára igénylik.

Kinek az értékrendjét tükrözi hát a könyvtári állomány? Mindegyik könyvtárnak a saját olvasói szükségleteit és kívánságait kell tükröznie. Ezért nem határozhatjuk meg kategorikusan, hogy milyen könyveket kell tartania egy könyvtárnak. Jelenleg a fiókkönyvtárak azok, amelyek lényegében az olvasóik által igényelt könyvekre koncentrálnak; ez a gyarapítási keret szűkösségéből következik.

Az önkormányzatok könyvtári bizottságai ritkán szólnak bele a könyvek kiválasztásába, a gyarapítási politikába, így elhárítják magukról a felelősséget. Gyakorlatilag a könyvtárosok válogatnak a kínálatból, ők határozzák meg, hogy mi és milyen rendben kerüljön a polcokra, kit szolgáljon. A bizonyos szerzőkre való összpontosításban közvetlenül kifejeződik a könyvpiac hatalmasságainak értékrendje. A könyvtárak az emberiség memóriájának nyilvánították magukat, minden arra érdemes dokumentumot tárolva – valójában azonban nagy információtemető, olyan könyvtárosokkal, akik – mint Umberto Eco „A rózsza neve” c. regényében – szenvedélyes és kiváltságos őrei az Igaz Értékeknek, s együtt